

**PUTOVANJE U
SREDIŠTE GALAKSIJE
IVE GOLDSTEINA:
Od Australije do
Jeruzalema ili kako
kročiti kamo ni jedan
čovjek nije išao (1)**

VAŽNO JE tko je **Goldstein**, a ne Goldman

Fikcije Ive Goldsteina u zločinačkome
jasenovačkom mitu i srpska krađa
holokausta Židovima

Piše:
Mr. sc. BLANKA MATKOVIĆ

U nekoliko prošlih tjedana pozornost svekolike hrvatske javnosti zaintrigirao je australski „udar“ na miljenika brojnih mainstream medija i neželjeno dijete Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Ivu Goldsteina. Naime, izraelsko glasilo *The Jerusalem Post* objavilo je tekst koji je pod naslovom „This disgraceful mocking of the Holocaust needs to stop now“ (U prijevodu: „Ovo sramotno izrugivanje holokausta mora prestati“) potpisao australski novinar David Goldman. Prijevod spomenutoga tek-

sta objavio je veći broj medija, odnosno portala, a Goldman je, na sveopći užas Ive Goldsteina, preko noći postao zvijezda hrvatskoga *cyber* prostora. Reagirao je Ivo, a reagirao je i Beograd. Nejasno je zašto jer ustvari nije se dogodilo ništa novo. Goldmanov tekst tek je jedan od tisuća komentara i osvrta u bespućima tog istog *cyber* prostora, a posebno društvenih mreža, koji se bavi tematikom Jasenovca i to, kako obično biva, površno i amaterski. Uostalom, nije li to upravo i Goldsteinov stil? No krenimo redom.

Navedeni istup Davida Goldmana nije prvi takve vrste. Prije objavljivanja teksta u *The Jerusalem Postu*, isti je autor objavio veoma sličan tekst pod naslovom „Brisanje povijesti Holokausta“ na mrežnoj stranici

American Thinker. (https://www.americanthinker.com/blog/2021/07/erasing_the_history_of_the_holocaust.html) Reakcija čitavoga niza dušebrižnika nije bilo niti je spomenuti tekst privukao pozornost većega broja hrvatskih medija. Postavlja se pitanje zašto, no odgovor se može dobiti čak i površnom usporedbom tih dvaju tekstova. Naime, u tekstu objavljenom na *American Thinker* Goldman se fokusirao na antisemitizam te Jasenovac u kontekstu velikosrpske propagande pozivajući se pri tom na rad židovske sociologinje dr. Lee David. U istom je kontekstu tek usputno spomenuo pretjerivanja velikosrpskih krugova, nedostatak forenzičkih dokaza te nedavno objavljeni rad Nikole Banića i Nevena Elezovića (<https://ieeexplore.ieee.org/document/9306761>).

No u drugom tekstu objavljenom pet tjedana kasnije u *The Jerusalem Postu*, Goldman je značajno proširio dio o brojevima žrtava i to uvelike netočno navodeći lako provjerljive i dostupne podatke o ekshumacijama i forenzičkim dokazima. Uputno je kojim se izvorima u međuvremenu služio, no sa sigurnošću se može reći da je njegov dopunjeni tekst doista bio površan unatoč određenom razumijevanju širega konteksta koji je demonstrirao u prvom tekstu.

Goldman dirnuo u svetu kravu

Ipak, ovo nisu razlozi zbog kojih je Goldman postao zvijezda, a zatim i antizvijezda hrvatskoga javnog prostora. Razlog za takav brzinski uspon i pad Davida Goldmana krije se u prvom dijelu njegova teksta koji je značajno izmijenjen u odnosu na tekst objavljen u *American Thinker*. Kako sam spomenula, u tom tekstu Goldman se fokusira na antisemitizam koristeći se navodima drugih autora. Tekst započinje citatom znamenitoga američkog politologa Francisa Fukuyame o „kraju povijesti“. Fukuyama je znanstvenik čije je ime poznato svakom studentu političkih znanosti, no ne i ime koje bi zaokupilo pozornost hrvatske javnosti. Pa, uostalom, tko je nekakav Fukuyama u odnosu na nesuđenoga akademika Ivu Goldsteina? Upravo se u tomu krije razlog zbog kojega je drugi Goldmanov tekst izazvao tolike turbulencije na razini nekakve buduće erupcije supervulkanu u Yellowstoneu. Goldman se drznuo dirnuti u svetu kravu hrvatskih mainstream medija, a kako vidimo, i beogradskih krugova. Ni na prednje ni na stražnje nije ih podigao prvi Goldmanov tekst u kojemu se autor također dotiče brojeva jasenovačkih stradalnika i uloge jasenovačkoga logora u kontekstu velikosrpske ideologije. No na sve četiri su ustali u obranu jednoga pojedinca – Ive Goldsteina. Stoga se postavlja pitanje što im je točno zasmetalo u drugom Goldmanovu tekstu ako je reakcija na prvi tekst izostala.

Situacija je proključala čak toliko da se dobar dio kugle zemaljske ustao i mobilizirao ne bi li identificirao, locirao, a možda uhitio i transferirao Goldmana za kojega je upitno je li uopće bio svjestan situacije u koju se uvalio. Uzbuna je tako nastala među nekadašnjim Poletovim poletarcima, novinarima, institucijama za očuvanje ja-

senovačkoga mita, pa čak i na jednoj srpskoj televiziji. Nikoga više nije zanimalo što je to Goldman u stvari napisao iako je ustvari upravo to ono što je jedino bitno, kako je ispravno zapazio Matko Marušić u svom osvrto objavljenom na portalu Narod. Naime, izuzmemo li dio koji vrvi faktografskim propustima o brojkama i ekshumacijama jasenovačkih žrtava, Goldman je ustvari učinio nešto izuzetno vrijedno,

Neven Budak: Goldstein je opasan za znanost jer izmišlja

Dok su hijene haračile društvenim mrežama u pokušaju da lociraju i identificiraju Goldmana, do članova Hrvatske družbe povjesničara „Dr. Rudolf Horvat“ stigla je preoceanska vijest kako je riječ u stvari o osobi s kojom je prije mnogo godina

Goldman se
drznuo dirnuti
u svetu kra-
vu hrvatskih
mainstream
medija i be-
ogradskih
krugova. No
na sve četi-
ri su ustali u
obranu jed-
noga poje-
dinca – Ive Goldsteina. Pitanje je što im je
zasmetalo u Goldmanovu tekstu

naročito u hrvatskoj zbilji u kojoj se povijest često „učič“ na društvenim mrežama i portalima umjesto iz znanstvenih radova. Tako nas u svojim tekstovima, što god o njima mislili, upućuje na druge autore i izvore koje valja čitati ne bi li se shvatio cjelokupni kontekst jasenovačke problematike. Iako se u prvom tekstu u *American Thinker*u oslonio na znanstvene spoznaje Lee David, u drugom tekstu koji je objavljen u *The Jerusalem Postu* Goldman je u igru uveo još jednog znanstvenika Davida MacDonalda, profesora političkih znanosti sa Sveučilišta Guelph (Kanada). Ovime je Goldman demonstrirao kako, unatoč površnosti u pisanju, on ipak čita i pokušava se informirati o temi o kojoj piše proučavajući znanstvene radove umjesto da se informira na društvenim mrežama ili, kako je to Goldsteinov kolega Neven Budak napisao o samom Goldsteinu, izmišljajući.

jedan naš član imao slučajni kontakt kada nam se ista osoba obratila putem e-maila. No kako je iz tog e-maila bilo razvidno da se ne radi o znanstveniku koji bi temama kojima se bavimo pristupao znanstveno i s poznavanjem znanstvene metodologije, time je svaki kontakt bio prekinut. Na dotičnog smo zaboravili pa nam čak ni njegova dva teksta u *American Thinker*u i *The Jerusalem Postu* nisu privukla pozornost jer umjesto novinskih tekstova preferiramo čitati dodatnu znanstvenu literaturu čiji je popis dostupan u radovima Lee David, Davida MacDonalda i mnogih drugih. Stoga smo se na jednom Facebook zidu tek kratko osvrnuli na ovaj slučaj skrećući još jednom pozornost na znanstvenike čije radove u stvari treba čitati, razumjeti i analizirati te se eventualno upustiti u akademski dijalog. Takav nedužan, ali posve logičan komentar pokrenuo je novu lavinu komentara

raznih poletaraca iz svakojakih društvenih jata. „U sridu“ je pogodio u trenutku kad je upravo taj komentar upao u nježno oko Ive Goldsteina. „Po znanost je najopasnija njegova navika da tamo gdje nema izvora izmišlja, a onda na temelju takvih fikcija izvodi daljnje zaključke. Neupućenom se čitatelju tako može učiniti da je Goldsteinu uspjelo otvoriti čitav niz do sada neobrađenih tema, pa čak i riješiti niz problema, dok je pri tome, zapravo, riječ o znanstvenoj fantastici“, pisao je o svom kolegi profesor s Filozofskog fakulteta u Zagrebu Neven Budak. Svoju bujnu maštu Goldstein je tako upotrijebio i u slučaju moje malenkosti pa je iz komentara o nekadašnjem poznaniku članova naše udruge, dakle osobi s kojom nam se put susreo kao i s tisućama drugih, naivni Ivo u razgovoru koji je objavljen na portalu Index junački i pobjedonosno ustvrdio da „postoje snažne indicije da se radi o krugu koji je povezan s povjesničarkom Blankom Matković“. Na Goldsteinovu navlakušu navukao se i stanoviti Boris Vlašić u *copy-paste* novinskom tekstu koji je pod naslovom „Tko je David Goldman?“ objavio dana 28. kolovoza u *Jutarnjem listu*. Moje očekivanje da je riječ o nekakvom vrhunskom istraživačkom novinaru palo je u vodu u trenutku kad sam, pročitavši njegov tekst, shvatila kako tip prepričava ono što je napisao netko drugi negdje drugdje u nekom drugom vremenu pa u stvari sam sebi postavljajući pitanje za koje nema odgovora niti će ga imati ostane li njegov najveći novinarski domet na razini „trla baba lan da joj prođe dan“. Da je kontaktirao sa svim osobama koje je popljavao, možda bi čak i bio uspio napisati nešto više od lagane fikcije za izležavanje u hladovini na plaži. Pretraživanjem na internetu ustanovila sam kako je dotični neki čupavi tip, no drugo o njemu ne znam niti je predmet moga interesa. U svakom slučaju, navedeni mi je anonimus strašno zamjerio jer sam u spomenutom komentaru na Facebooku odbila otkriti tko je prema našim saznanjima David Goldman. Jasno mi je da Hrvatska još uvelike živi komunistički mentalni sklop u kojemu je javni prostor ustvari prostor za silovanje demokracije i cipelarenje ideoloških protivnika u nedostatku prijekih sudova, no ipak bi bilo očekivano da jedan „pisac“ ili što god Boris bio ipak zna ponešto o nečemu što se zove GDPR (a usput bi se mogao informirati i o Zakonu o autorskom pravu). U trenutku kada Boris pronađe malo vre-

mena i sjedne pročitati što to jest, možda će mu tada biti jasnije zbog čega nije naše pravo otkrivati tuđe identitete bez dopuštenja bilo koje osobe kao što nije bilo pravo šumskih bandita u proljeće 1945. iz radne sobe jednoga dvorca kraj Krapine bacati kroz prozor čitavu knjižnicu vrijednih i starih djela koje ta banda nije bila u stanju pročitati s razumijevanjem što ih je strašilo podjednako koliko danas neke straše radovi koje pišemo ja i mnogi drugi. Naravno, u totalitarnim sustavima prava na izražavanje, privatnost i mišljenje ne postoje; ono što postoji jest metak u čelo i jama/jarak/rov. No bitno je to da Ivek zna ono što Ivek zna, a njegova fantazija (a samim tim i Borisova) podjednako je točna koliko je točna tvrdnja da postoje snažne indicije da je povlačenje američkih postrojba iz Afganistana odrađeno po mom vlastitom nalogu. Uostalom, koga bi Joe Biden slušao ako ne mene, Blanku Matković? Kako Budak reče, fikcija je Goldsteinova navika, no kako vidimo, ni lingvistika mu nije jača strana pa je komentar o „poznanim članovima naše udruge“ on preveo kao „prijatelj“, „suradnik“ ili već onako kako je to njegov sci-fi mozak to želio shvatiti. Što se *Jutarnjeg lista* i Indexa tiče, dobra novinarska praksa i osnove etike nalažu kontaktirati sa svima uključenima u „slučaj“, odnosno tražiti službenu izjavu. Umjesto toga, oni ignoriraju naš demantij kojim je od Indexa tražen ispravak netočnih navoda u skladu sa stavkom 1. članka 40 Zakona o medijima RH. No što takvima zakoni države koju niti vole niti poštuju uopće znače iako im „ustaška“ kuna nikada nije bila dovoljno mrska da odu na bauštelu u Njemačku? Etika je nespojiva s njihovim radnim načelima pa su stoga klevete koje prosipaju po svojim stranicama bezvrijednijima od wc papira tek predmet za sudsku tužbu.

Goldstein se bavi fantastikom, Goldman ipak konzultira autoritete

No vratimo se na glavnog „junaka“ ove priče koji se ne zove Goldman nego Goldstein. Vodeći se izopačenom logikom da je „poznaničnik“ nužno i suradnik iz nečijega kruga, Goldstein je napravio kardinalnu pogrešku. Pa tko je drugi naš poznanik ako ne sam Ivo Goldstein? Nije li upravo on u studentskim danima s mojim koautorom Stipom Pilićem znao zaigrati nogo- met? Nije li meni upravo bizantolog Gol-

dstein (među tadašnjim studentima poznat kao Goldi) predavao povijest srednjega vijeka, ali i na sveopći užas, čak i metodologiju znanosti, dakle baš on na čije brojne metodološke pogreške upozorava Neven Budak? Uostalom, koja bi to osoba zdrave pameti i barem osrednje inteligencije iz moga kruga Ivu Goldsteina nazvala onako kako ga je u svom tekstu nazvao David Goldman – „jedan od najcjenjenijih povjesničara na Balkanu“? Cijenjen? Goldstein? Balkan? Cijeniti nekoga stvar je subjektivnoga mišljenja, a u mome krugu cijeniti nekoga nikako ne ide uz Goldsteinovo prezime. Tako je to bilo prije 25 godina, a tako je i danas. Razlog je jednostavan. Kao profesor mi je bio dosadan, naporan i nezanimljiv. Na njegovim sam predavanjima spavala na klupi, čitala neku knjigu ili meditirala gledajući kroz prozor, a obično sam sa sobom imala i walkman ne bi li lakše prekratila vrijeme i izdržala te muke Tantalove. Od svih onih stotina profesora koje sam imala u srednjoj školi i na sveučilištima koja sam pohađala, Goldstein je jedini čije se niti jedne izjave i niti jednoga predavanja ne sjećam niti općenito bilo čega po čemu bih ga uopće upamtila kad ne bi bilo forsiranja njegove pojave u mainstream medijima. Ovaj moj stav nije vezan uz njegova razmišljanja, pa čak ni njegov znanstveni opus koji su dovoljno popljuvali njegove kolege. Ovo je jednostavno povratna informacija jednoga studenta. Dosada i zijevanje uz povremena smijuljenja i dobacivanja drugih studenata – to je bila stvarnost tih studentskih dana na predavanjima iz povijesti srednjega vijeka. Uglavnom, teško bi se moglo reći da je naš poznanik Goldstein osoba iz našeg kruga, baš kao što to ne može biti ni David Goldman jer niti jedan niti drugi ne zadovoljavaju kriterije da uopće budu dio toga kruga; štoviše, veću šansu za to ima Papa Štrumpf. Obojicu krase površnost i amaterizam uz dvije bitne razlike: Goldstein je sveučilišni profesor i javni djelatnik od kojega javnost ima pravo zahtijevati stručnost i profesionalnost u radu dok Goldman to nije. Drugo, dok se Ivo bavi znanstvenom fantastikom i ide hrabro tamo gdje nijedan čovjek još nije išao utrkujući se sa samim kapetanom Picardom, Goldman ulaže barem toliko napora da relevantne znanstvene tekstove pročita s razumijevanjem. Stoga ću se u ovome tekstu osvrnuti upravo na one radove na koje Goldman upućuje, a hrvatski i srpski mediji, institucije i sam

Goldstein ignoriraju ih. Umjesto provjere Goldmanovih citata i izvora, silovanje demokracije izvršeno je bacanjem ogoljele kosti javnosti koju je u naslovu svog članka u *Jutarnjem listu* sazeo upravo Boris Vlašić: „Tko je David Goldman?“ Jeste li zapazili da se nitko među njima nije zapitao tko su Lee David i David MacDonald, dakle ključna imena na koja se Goldman poziva, a kamoli da se osvrnuo na njihov opus? Pa stoga zavirimo u znanstveni rad i djelo tih ljudi počevši od MacDonalda čiji je tekst opširniji i objavljen prije teksta Lee David. U narednim odlomcima donosim isključivo razmišljanja, navode i zaključke ovih znanstvenika kao i autora na koje se oni pozivaju uz kraću dopunu iz teksta koji je u veljači 2006. objavio *Večernji list* te bez ikakvih osobnih observacija. Njihovi radovi na engleskom jeziku besplatno su dostupni na znanstvenom portalu Academia.edu te su stoga svi navodi u ostatku ovoga teksta lako provjerljivi.

Srbi se žele izjednačiti sa Židovima

Dr. David B. MacDonald doktorirao je međunarodne odnose na jednom od najprestižnijih svjetskih sveučilišta London School of Economics (Velika Britanija), a tijekom svoga doktorskog studija radio je na École Supérieure de Commerce de Paris (danas ESCP-Europe). Od 2007. zaposlen je kao profesor političkih znanosti na Sveučilištu Guelph u Kanadi. Prethodno je predavao na Odsjeku za političke znanosti Sveučilišta Otago (Novi Zeland). Upravo je tijekom toga razdoblja nastao znanstveni rad na koji se poziva Goldman, a koji je MacDonald pod naslovom „Globalizing the Holocaust: A Jewish ‘useable past’ in Serbian Nationalism“ objavio u časopisu *Portal, Journal of Multidisciplinary International Studies* 2005. godine. U tom radu MacDonald tvrdi da je u Srbiji igranje na kartu žrtve bilo ključno tijekom dezintegracije Jugoslavije u prvoj polovici 1990-ih te da je holokaust, kao nova strateška točka, poslužio kao predložak za novu interpretaciju „sebe“ i „drugoga“ u svrhu preslagivanja povijesti ciljajući istovremeno kosovske Albance, Hrvate i bošnjačke Muslimane. Kao još jedan „izabrani narod“, Srbi su se pokušali izjednačiti sa Židovima nastojeći se time prikazati uvijek ispravnima, koji se uvijek samo brane, ali nikada ne napadaju. U promicanju ovoga

nastupa podjednako su sudjelovali domovinski Srbi i oni u iseljeništvu.

Radi lakšega razumijevanja ovakvog pristupa, MacDonald se vraća u nešto raniju povijest pa tako ističe oslon srpskoga nacionalizma na „herojske mitove“ tijekom 1980-ih godina. Ti mitovi ipak nisu bili u potpunosti pozitivni jer su sadržavali elemente poraza, patnje i nacionalne tragedije. Ključni politički događaji u tadašnjoj Jugoslaviji tijekom toga razdoblja bili su upravo oni na Kosovu pa se stoga ne može

Poanta srpskoga narativa, kako MacDonald ističe, bila je jednostavna: ako jedan odabrani narod smije preuzeti kontrolu nad svojom pradavnom zemljom, tada i Srbi imaju jednako pravo ako su „odabrani narod“ pa samim time i mogu opravdati rat i nasilje krajem 90-ih

reći da je do preuzimanja simbolike holokausta među srpskim ekstremistima došlo tek pred sam rat. Štoviše, MacDonald ističe da prvi dokaz o srpskoj eksploataciji holokausta datira u stvari iz 1983. godine kada je srpsko pravoslavno svećenstvo prosvjedovalo protiv „progona Srba na Kosovu“. Otada se počinje razvijati simbolička veza na relaciji Kosovo – Jeruzalem. Židovski narod vratio se u svoju domovinu nakon 2000 godina stradanja. U Srbiji je Kosovo preuzelo sličnu simboliku postavši mjesto očuvanja identiteta i preživljavanja unatoč svim izgledima pa je tako uspoređivano sa židovskom legendom o Masadi, planini na kojoj je prije 2000 godina oko 1000 židovskih ratnika navodno počimilo masovno samoubojstvo nakon izgubljene bitke s Rimljanima. Godine 1985., političar Vuk Drašković čak je ustvrdio da su Srbi u stvari trinaesto, izgubljeno izraelsko

pleme. Milan Bulajić pisao je o Srbima kao „izabranom narodu, poput Židova“, a Žarko Korać promovirao je Srbe kao „nebeski narod“ koji se može poistovjetiti sa Židovima ne samo zbog svog stradalništva nego i zbog ideje o „svetom tlu“. U Memorandumu SANU objavljenom 1986. nastavljeno je s isticanjem „genocida“ nad Srbima na Kosovu i artikulanjem potrebe za okupljanjem Srba na području Jugoslavije. Osjećaj srpskoga zajedništva iskoristio je Slobodan Milošević koji je ustvrdio da govori u ime svih Srba u tadašnjoj Jugoslaviji te obećao zaustaviti „progon“ Srba u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu zalažući se istovremeno za ustavne izmjene, osnaživanje Srpske pravoslavne crkve te privilegiranje srpskih kulturnih i društvenih institucija. Poanta ovoga narativa, kako MacDonald ističe, bila je jednostavna: ako jedan odabrani narod smije preuzeti kontrolu nad svojom pradavnom zemljom, tada i Srbi imaju jednako pravo ako su, naravno, također „odabrani narod“. U prijevodu je ovo značilo iskorištavanje uspostave izraelske države nakon Drugoga svjetskog rata ne bi li se povlačenjem paralele između dvaju odabranih naroda opravdali ratovi i nasilje krajem 1980-ih i u prvoj polovici 1990-ih.

Naime, pred sam početak rata u bivšoj Jugoslaviji, Srbi su obilježili 600. obljetnicu Bitke na Kosovu polju, a kosti kneza Lazara raznošene su diljem Srbije. Upravo je podsjetnik na ovu bitku bio odlučujući u osnaživanju srpskoga identiteta kao simbola budućnosti srpskih vrijednosti i duhovnosti unatoč povijesnom porazu. Prema legendi, Lazar je usnuo sokola ili jastreba koji je doletio iz Jeruzalema i koji mu je ponudio izbor: zemaljsko kraljevstvo, dakle pobjeda njegove vojske u bitci protiv turskoga sultana Murata I., ili nebesko kraljevstvo, odnosno poraz Srba u nadolazećoj bitci, ali uz uvjet da će time Srbi postati nebeski odnosno odabrani narod. Srbi su izgubili bitku čime je Srbija potpala pod osmanlijsku vlast koja će potrajati pet stoljeća, no rodio se mit o herojstvu Srba koji umiru da bi njihov narod mogao doseći nebeske visine. Razvoj mita dobio je novi zamah u 19. stoljeću kada lingvist Vuk Karadžić transformira Lazara u figuru koja podsjeća na Isusa Krista. Lazarovi neprijatelji time postaju Jude, dakle izdajnici. „Kosovska groznica“, kako je naziva MacDonald, opčinila je krajem 1980-ih naciju, a javne manifestacije učvrstile su Miloševićev kult ličnosti.

Srbijansko iskorištavanje Židova i simbola holokausta

Ipak, Kosovo nije bilo dovoljan alibi za ono što se tada već pripremalo, a to je bila agresija na okolne republike. Ne bi li osnažili privlačnost svoga nacionalizma, srpski su nacionalisti pribjegli preuzimanju elemenata i simbola stradanja drugoga naroda, odnosno Židova. Događalo se to upravo u vrijeme kada je holokaust već bio posebno utjecajan u strukturiranju tuđih povijesnih narativa, što je proces koji se počeo razvijati tijekom 1970-ih i zatim 1980-ih, a Norman Finkelstein nazvao ga je „industrializacijom“ holokausta. MacDonald ističe da je simbolika holokausta tako iskorištena u svrhu „upotrebljive povijesti“ kojom se radi vlastitih probitaka mogu služiti drugi narodi. Podloga za to je bila jednostavna jer, kako je Alain Finkielkraut ustvrdio, „od Hitlerova vremena, svaki zločinac je fašist i svaka žrtva nosi žutu zvijezdu... antifašizam je Židove pretvorio u vrijednost, kao zlatni standard ugnjetavanja i paradigmu žrtve“. Tako je primarni fokus srpske mitomanije tijekom i nakon raspada Jugoslavije bio na negativnim događajima nacije, ali uz oslon na prizore progona i genocida u čemu je simbolika židovskoga holokausta odigrala ključnu ulogu. Time su Srbi postali „pravedne i odabrane žrtve“, a preuzeta simbolika holokausta srpskim je nacionalističkim ciljevima dala „univerzalnu privlačnost“.

U međuvremenu je u Beogradu još 1988. osnovano Društvo srpsko-jevrejskog prijateljstva pod vodstvom Klare Mandić, Židovke rođene 1944. u Bariju koju je u najranijem djetinjstvu usvojila srpska obitelj. Cilj Društva bio je učvrstiti veze između Srbije i Izraela pa je u tom kontekstu Mandić uporno isticala srpsku toleranciju prema Židovima, prešućujući naravno Beograd kao prvi europski grad „očišćen“ od tih istih Židova. Uz potporu Slobodana Miloševića i Radovana Karadžića, Mandićkina je slava veoma brzo rasla. Neposredno pred sam rat, u Beogradu je 1990. podignut prvi spomenik žrtvama holokausta, a u Zemunu je osnovan muzej s ciljem isticanja srpskoga prožidovstva. Čak je i SANU objavio dva izdanja knjige o židovskim autorima u srpskoj literaturi uz poziv srpskoga Ministarstva informiranja da Srbi budu ujedinjeni poput Židova. Što se Klare Mandić tiče, godine 1992. otišla

je na turneju po Sjedinjenim Američkim Državama zahtijevajući potporu Srbima, istovremeno demonizirajući Hrvate i optužujući ih za antisemitizam te tako nastojeći pridobiti židovsko javno mnijenje u SAD-u i uvjeriti američke Židove da su, za razliku od drugih naroda na području bivše Jugoslavije, upravo Srbi bili ti koji su ih spašavali. Sociolog Laslo Sekelj upozorio je u svojim radovima da je upravo preko rada spomenutog Društva povećano iskorištavanje Židova, židovskih simbola i holokausta u svrhu političke manipulacije. Nadalje je istaknuo izrazito političku narav Mandićke organizacije, posebno uzevši u obzir golemi broj javnih izjava kojima su se podupirali Radovan Karadžić i srpske paravojne postrojbe u Bosni i Hrvatskoj. U stvarnosti ova je organizacija nailazila na slabu potporu u židovskim krugovima te je, štoviše, bila sredstvo maltretiranja svakoga onog koji je zauzimao kritičan stav prema srpskom nacionalizmu, uključujući i neke židovske intelektualce.

O liku i djelu Klare Mandić može se više doznati i iz medija, posebno *Večernjega lista* koji je nakon njezina ubojstva 2001. godine objavio zanimljiv tekst o „osobi koja je Kapetana Dragana dovela u Srbiju i bila mu glavni sponzor“ (<https://www.vecernji.hr/vijesti/kapetana-dragana-dovela-klara-mandic-815873>). Štoviše, „da bi ga predstavila javnosti, Klara je organizirala konferenciju za novinare. Na njoj se Dragan s licem koje ne poznaje pojam osmijeha, s povećom Davidovom zvijezdom oko vrata, pojavio pred kamerama. Na pitanje zašto je to učinila, odgovorila je: „Ovu značku objesila sam mu zato što sam željela da Tuđman ima noćne more. Želim da vidi kako napreduje od Krajine do Zagreba židovski general Dragan na čelu izraelskih jedinica. Kada sam to ispričala Miloševiću, dugo smo se smijali.“ Na Klarin se utjecaj osvrnula i kanadska spisateljica Erna Paris kazavši: „Bilo bi razumno očekivati da Židovi koji su znali nešto o genocidu prvi progovore protiv etničkoga čišćenja, a da su to učinili, možda bi imali snažni moralni utjecaj. Iz tog je razloga pozivanje na stav Židova bio prioritet srpskim nacionalistima, koji su vjerovali u golem židovski utjecaj diljem svijeta. Kao Židovka, Klara je bila neprocjenjiva propagatorica. Nakon Titove smrti ugrabila je, kaže, svoju priliku. Dok se Srbija pripremala za novi rat, širila se priča o tome da su Srbi spašavali Židove. Izrael je bio najbolje mjesto za kampanju. Klara

nije govorila samo o svojim uvjerenjima. Radovan Karadžić bio je voljen, poštovan prijatelj (na glasu kao njezin ljubavnik) i počasni član njezina Društva. Kampanja koja se temeljila na kooptiranju židovskog primjera donijela je bujice negodovanja s različitih strana. Prvo je Memorandum proglasio da Srbi imaju isto pravo na svetu obećanu zemlju (Kosovo) kao i Židovi, zasnovanu na njihovoj genocidnoj patnji. Potom je srpski pisac i političar Vuk Drašković napisao otvoreno pismo izraelskim piscima, zahtijevajući svaku stopu Kosova kao Jeruzalem i da su Srbi bili trinaesto izgubljeno i najnesretnije izraelsko pleme. Srbi više nisu bili samo slični Židovima, sada su oni bili Židovi. Uz Miloševićevu potporu, Klara Mandić organizirala je srpski tjedan u Izraelu kako bi unaprijedila poslovanje, kulturu i turizam. Klarina najbolja prijateljica bila je Dafina Milanović, vlasnica Dafiment banke. Njih dvije Karadžić je imenovao za savjetnice svoga predsjedništva. Kada ga je Biljana Plavšić upitala za razlog toga imenovanja, Radovan joj je odgovorio: „Klara Mandić sposobna je žena u svakom pogledu i ima dobre veze s Izraelom. Objesi Davidovu zvijezdu oko vrata, i nama se sva vrata otvaraju.“

Uzalud kampanja: Izrael doživio Srbe kao agresore

No Karadžićeve i Draganove predstave s Klarom Mandić nisu polučile rezultate kojima su se nadali, a pojedini autori navode da su, štoviše, bili čak i naivni. U tom trenutku, dakle tijekom 1990-ih, na međunarodnoj sceni Srbi su doživljavani kao agresor. Da bi se opravdala strategija igranja na kartu žrtve dok su istovremeno napadane druge države, uveden je pojam „srbofobije“ koji se nastojao povezati s antisemitizmom. Ovaj pristup jednostavnim je riječima opisao Dobrica Ćosić kazavši: „Mi Srbi se danas osjećamo kao Židovi u Hitlerovo vrijeme.“ Slično je pojasnila i Miloševićeva savjetnica Smilja Avramović istaknuvši da je početna točka genocida nad Židovima bio antisemitizam, a nad Srbima srbofobija. Da bi se opravdao ovakav stav, Srbima je bio potreban novi Hitler. Našli su ga u tadašnjem hrvatskom predsjedniku Franji Tuđmanu, a tek rođenu hrvatsku demokraciju, u pojedinim djelima nazivanu „kalašnjikov demokracija“, usporedili su s Hitlerovim dolaskom na vlast. Stoga je, naravno, trebalo „obraniti“ srpsku manjinu u Tuđmanovoj Hrvatskoj. MacDo-

nald navodi da je svrha širenja ideje o srbofobiji djelomično bila jednostavno izlika za otimanje tuđih zemalja, a prošli i mogući budući progoni poslužili su kao opravdanje za širenje izvan srpskih granica. Granice su se, naravno, oslanjale na prethodna stradanja i mitove pa je tako prema Draškoviću zapadna granica srpskih zemalja bila Jadovno u Lici, a istočna Kosovo. Radilo se o „svetim mjestima koja ne smiju postati jame“. Time je židovsko-srpsko mučeništvo bilo zapečaćeno i potpisano u krvi jer, na kraju krajeva, oba su naroda „istrjebljivanja u istim koncentracijskim kampovima, masakrirana na istim mostovima, živa paljena u istim pećima, zajedno bacana u iste jame“.

No ove usporedbe sa židovskim narodom, njegovim stradanjem i poviješću nisu bile dovoljne velikosrpskim ekstremističkim krugovima koji su odlučili otići korak dalje i začu u prostor onoga što je pojedini znanstvenici kasnije nazvati „otmicom holokausta“. Dobrica je Ćosić tako istaknuo da je genocid nad Srbima bio gori i bestijalniji od onoga nad Židovima. Time su Židovi pretvoreni tek u jednu od skupina priključenih općenitijem pojmu „žrtve fašističkoga terora“ dok su Srbi izdignuti kao najveći stradalnici Drugoga svjetskog rata, istinski mučenici. Središnje mjesto ovoga narativa postao je nekadašnji logor Jasenovac koji je u srpskim krugovima nazvan „mračnom tajnom holokausta“, ali ne židovskoga nego onog srpskog, kako ga je portretiralo srpsko Ministarstvo informiranja. Tijekom Miloševićeve ere Kongres srpskoga jedinstva ustvrdio je kako je riječ o trećem najvećem koncentracijskom logoru Drugoga svjetskog rata u Europi. Riječ je o još jednoj brojci koja služi dokazivanju srpskoga stradanja kao onoga najvećeg. Židovski stradalnici time su u potpunosti gurnuti u pozadinu priče. No priča tu ne završava jer u srpskom narativu nije bila samo riječ o Jasenovcu nego i o navodnom prikrivanju „genocida“ nakon 1945. koje se pripisivalo komunističkoj uroti kojom bi se umanjio broj stradalih Srba, a iza koje je također navodno stajao Vatikan.

Forsiranje Jasenovca

Forsiranje Jasenovca nastavljeno je i nakon kraja ratova 1990-ih godina, naročito u kontekstu eskalacije tenzija na Kosovu 1998. godine. Srpska dijaspora osnovala je tada *Jasenovac Research Institute* s ciljem promoviranja „srpskoga holokausta“

u Sjevernoj Americi. Početkom NATO-vih djelovanja na Kosovu u ožujku 1999. u srpskim se ekstremističkim krugovima iznova ukazala potreba za osnaživanjem veza sa židovskim narodom. Ipak, sve se nije odvijalo onako kako su se srpski ekstremisti nadali. Primjerice, pojedine su židovske skupine u Sjedinjenim Američkim Državama tijekom NATO-vih bombardiranja 1999. simpatizirale kosovske Albance i na Kosovo slale humanitarnu pomoć. U Izraelu su pjevači organizirali manifestaciju „Izrael mora pomoći“ kojom

dovima na vrat navodnu američku agresiju na Srbe te ih identificirale kao glavnoga uzročnika američke intervencije u bivšoj Jugoslaviji. Rastući antisemitizam u Srbiji tijekom 1990-ih zapazio je i spomenuti sociolog Sekelj. U srpskim krugovima koji su tražili „krivca“ za svoj neuspjeh taj je „krivac“ pronađen upravo u Židovima koji su bili „krivi“ čak i za rusko priznanje Hrvatske i Slovenije.

MacDonald je zaključio kako je manipulacija simbolikom holokausta u srpskim krugovima imala tri glavna cilja. Prvi se

Srpsko korištenje simbolike holokausta imalo je za cilj pridobiti simpatije židovskoga naroda uz istodobno promoviranje negativne slike o Hrvatskoj s ciljem onemogućavanja izraelske i američke potpore hrvatskoj nezavisnosti. MacDonald zaključuje kako je ovakav srpski pristup imao destruktivan učinak na demokraciju, ljudska prava i vladavinu zakona

su prikupili novac za uspostavu bolnice na makedonskoj granici s Kosovom. U međuvremenu je u travnju 1999. *The Jerusalem Post* objavio članak L. Derfnera u kojemu je on osudio „pogrješnu percepciju“ koju u Izraelu promovira „srpski lobi“, a ta je da su Srbi tijekom Drugoga svjetskog rata bili prožidovski nastrojani, dok su Hrvati navodno bili izraziti antisemiti. Istodobno je srpsko iseljeničtvo povezivalo upravo Židove s napadima NATO-am potpomognuto retorikom Mandićkinoga Društva o „Židovima koji duguju Srbima za njihovu dobrotu tijekom Drugog svjetskog rata“. Godinu dana kasnije, američki novinar srpskoga podrijetla William Dorich ljutito je optužio Židovski svjetski kongres za srbofobiju koju se navodno širili tijekom 1990-ih, ali i sve Židove za „nezahvalnost“. Pojedine su srpske skupine, štoviše, natovarile Ži-

odnosio na situaciju unutar srpskih granica gdje je poveznica na holokaust korištena u svrhu zastrašivanja ljudi genocidom i njihovom mobilizacijom. Time je „obrambeno“ etničko čišćenje moglo biti promovirano kao sredstvo „spašavanja“ nacije od mogućega istrjebljenja. Drugo, na međunarodnom planu simbolika holokausta korištena je u svrhu zbunjivanja i skrivanja identiteta počinitelja zločina. Treće, korištenje simbolike holokausta imalo je za cilj pridobiti simpatije židovskoga naroda uz istodobno promoviranje negativne slike o Hrvatskoj s ciljem onemogućavanja izraelske i američke potpore hrvatskoj nezavisnosti. MacDonald zaključuje kako je ovakav srpski pristup imao destruktivan učinak na demokraciju, ljudska prava i vladavinu zakona.

(nastavlja se)

